

Nezir Pivić*

HISTORIJSKI PRIKAZ POLOŽAJA OŠTEĆENOG U KRIVIČNOM POSTUPKU

SAŽETAK

Položaj oštećenog u krivičnom pravu u prošlosti prolazio je kroz nekoliko faza i imao je različit položaj shodno obliku krivičnog postupka koji su postojali u prošlosti. U rimskoj državi započeo je od najstarijeg oblika *pater familias*, gdje je glavnu riječ vodio glavar obitelji, zatim vladavine privatnog prava, te vladavinu javnog krivičnog prava. Razvojem rimskog krivičnog procesnog prava koji je, tokom razdoblja kasne Republike, prošao kroz prvobitnu fazu primjene akuzatorskog modela, a potom i primjenu inkvizitorskog modela kroz razdoblje carstva, postavljen je jedan temelj za savremene instrumente položaja oštećenog u krivičnom postupku, kao i cjelokupnog savremenog krivičnog postupka. Položaj oštećenog u krivičnom procesnom pravu bivše Jugoslavije moguće je posmatrati kroz stanje do prve unifikacije i nakon prve unifikacije. Stvaranjem Kraljevine SHS 1918. godine, nije došlo do unifikacije krivičnog prava, tj. donošenja jedinstvenog krivičnog zakonodavstva za novu državu. Sve do 1929. godine na pojedinim područjima vrijedili su partikularni interesi, odnosno pravo koje je na njima važno do ujedinjenja.

Ključne riječi: oštećeni, krivični postupak, privatni tužilac, supsidijarni tužilac.

---

* Mr.sc., Pravni fakultet Univerziteta u Zenici.

1. Položaj oštećenog u Rimskom pravu

U periodu vladavine Rimskog prava, postojala su tri oblika krivičnog prava: prvi, u kome je pater familias imao krivičnu vlast, zatim vladavina privatnog krivičnog prava i vladavina javnog krivičnog prava.¹ U okviru prvog oblika, gdje je krivična vlast bila povjerena glavaru obitelji, nije bila pravno ograničena i uređena, pa s obzirom na to ne možemo govoriti o postojanju određenog krivičnog postupka.² U okviru drugog oblika položaj oštećenog dolazi do izražaja, jer u ovom periodu ustanova privatnog krivičnog prava obuhvaćala je kažnjiva djela koja su vrijeđala samo privatne, ali ne i javne intrese. Pravo na kažnjavanje imao je samo oštećeni, jer se i kazna, koja se sastojala u isplati novčane vrijednosti, plaćala u korist oštećenog. Ovdje su se ubrajale sljedeće vrste krivičnih djela: iniuria (tjelesne ozljede, oštećenje tuđe stvari i sl.) i različite vrste krađa (furtum).³ Krivični postupak svoj pravi oblik dobiva u okviru javnog krivičnog prava, koji je obuhvatao krivična djela koja su vrijeđala javne interese (crimina publica). U ovu grupu krivičnih djela ubrajaju se ubistvo, veleizdaja, prisvajanje imovine hrama i neka druga, za koja je najčešća kazna bila smrtna kazna. Ovaj postupak je imao javni karakter, pokretalo ga je posebno javno tijelo po službenoj dužnosti, a kasnije i svaki rimski građanin.⁴

Kada govorimo o krivičnosudskim sistemima potrebno je naglasiti da je evoluciju rimskog krivičnog prava obilježila tri različita krivičnosudska sistema: iudicia populi, quaestiones perpetuae i cognitio extra ordinem,⁵ dok je rimsko ustavno političko uređenje prošlo kroz četiri razdoblja: razdoblje kraljevstva (754.-509. pr.n.e); razdoblje republike (509.-27.pr.n.e); razdoblje principata (27..pr.n.e-284. n.e) i razdoblje dominata (284.-563.).⁶

1.1. Razdoblje kraljevstva

Najstarije vrijeme ili razdoblje kraljevstva za glavni izvor prava imalo je običajno pravo (consuetudo, mores) zajedno sa propisima koji su objavljeni u zbirci kraljevskih zakona (tzv. leges regiae). U ovom razdoblju rimsko pravo se nije bitnije razlikovalo od vjerskih propisa, jer je vrhovni

¹ T. Mommsen, *Römische Strafrecht*, Graz 1955, 16-27. T. Bubalović, *Pravo na žalbu u kaznenom postupku*, Bemust, Sarajevo 2006, 30.

² V. Bayer, *Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja*, Zagreb 1995, 3.

³ V. Bayer, 3.

⁴ V. Bayer, 4.

⁵ I. Jaramaz-Reskušić, „Opća obilježja rimskog kaznenog prava u razdoblju kraljevstva (754.-509. g. pr. n.e.)“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 6., br.2/1999, 1999, 911.

⁶ *Ibid.*

vjerski poglavar bio ujedno i tumač pravnih pravila.⁷ U ovo doba rimska zajednica je rijetko intervenisala u cilju suzbijanja krivičnih djela, ovu ulogu je prepuštala ovlastima pater familiae za zločine počinjene u krugu porodice, kao reakcija uvrijeđenih za zločine počinjene protiv određene osobe, obitelji ili gensa.⁸ Kazna koju je izricao kralj, kao vrhovni vojni zapovjednik, bila je laičkoga karaktera i izvršavana je odrubljivanjem glave sjekirom, čemu je prethodilo šibanje i oduzimanje cjelokupne imovine počinitelja djela.⁹ S obzirom na prethodno izneseno može se zaključiti da je cjelokupno krivično pravo i postupak u razdoblju Zakonika XII ploča počivalo na principima privatne odmazde i privatne tužbe.¹⁰ Namjerno ubistvo u ovo vrijeme se smatralo „javnim deliktom sankcioniranim od države putem osвете izvršene od grupe kojoj je žrtva pripadala“.¹¹ Imajuću u vidu veliku važnost i tijesnu povezanost vjere i prava, te razloge oportuniteti, kralj je osigurao prisustvo građana sudskom postupku i provedbi ili izvršenju smrtne kazne nad osuđenikom.¹² Svrha okupljanja naroda nije bila da oni donose odluke, nego da bi se osiguralo njihovo prisustvo u funkciji svjedoka ili da se povremeno izjašnjavaju aklamacijom, čime bi izražavali svoje slaganje sa kraljevim odlukama koje u pojedinim slučajevima trebaju njihovu podršku. Smatralo se da se na ovakav način obezbjeđuje, kako specijalna, tako i generalna prevencija u suzbijanju nedopuštenih ponašanja.¹³

1.2. Razdoblje Republike

Veoma važan preokret desio se kada je u Rimu započeo proces preoblikovanja starog, formalno-sakralnog sistema krivične represije, tačnije kada su u vršenju sudske vlasti (iurisdictio) kralja naslijedili magistrati.¹⁴ Ovim republikanskim magistratima (praetores, iudices), koji su poslije nazvani consules,¹⁵ pripadala je pored krivične i građanska vlast u gradu Rimu. Oni su imali veoma široku vlast, kažnjavali su sva ona ponašanja

⁷ Više o tome: I. Jaramaz-Reskušić, 909-95.

⁸ Više o tome: Th. Momsen, *Römische Strafrecht*, 1955, 16-27.; I. Jaramaz-Reskušić, 912.

⁹ I. Jaramaz-Reskušić, 915. Više o tome: H. Brecht/Perdeulio, *Eine Studie zu ihre begrifflicher Abgrenzung bis zum Ausgang der Republik*, München 1938, 70.

¹⁰ Ovakvo stanovište zastupa Kunkel, više o tome: W. Kunkel, *Untersuchungen zur Entwicklung des römischen Kriminalverfahrens in vorsullanischer Zeit*, Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, München 1962, 37-45.

¹¹ B. Santalucia, *Studi di diritto penale romano*, Roma 1994, 107.; I. Jaramaz-Reskušić, 912.

¹² I. Jaramaz-Reskušić, 946.

¹³ *Ibid.*, 946.

¹⁴ Više o tome: I. Jaramaz-Reskušić, *Kazneni sustav u antičko Rimsko doba*, doktorska disertacija. Zagreb 2002, 66.

¹⁵ M. Horvat, *Rimska pravna povijest*, Zagreb 1943, 46-52.

koja su ometala uredno odvijanje gradskog života, odnosno štetila javnom interesu. Po slobodnoj volji su mogli odrediti novčanu kaznu za počinitelja, ali pored toga i osuditi ga na smrt.¹⁶ U magistrarskom krivičnom postupku nije bio potreban tužitelj, jer je sam magistrat bio ujedno tužitelj i sudac i izvršilac presude. Prvenstveno je od njegove volje zavisilo da li će okrivljeniku odobriti saslušanje i na koji način i u kojem omjeru prikupljati dokaze.¹⁷

Novi krivični postupak koji nastaje u drugoj polovini drugog stoljeća pr.n.e. zahvaljujući diktatoru Sulle, proširio se na brojne, ne samo političke zločine, već i druge zločine i na taj način postao normalan oblik kasnog republikanskog krivičnog postupka. Ovaj krivični postupak uvodi načelo privatne tužbe, koje podrazumijeva da samo privatna osoba može pokrenuti postupak, tako da zločinca prijavljuje nadležnom sudskom magistratu. Magistrati nisu više ni tužitelji niti suci. Njihova uloga se svela samo na predsjedavanje raspravom, odnosno na samo vođenje postupka, a donošenje presude je bilo u nadležnosti prisežnih tijela (*quaesto, iudices, consilium*).¹⁸ Ovaj postupak je dobro poznat zahvaljujući, prije svega, Ciceronovim govorima. Kako je Mommsen pretpostavio, ovaj postupak se ne podudara ni u jednoj tački sa starijim fazama razvoja magistrarskog krivičnog postupka i da je na taj način nastao potpuni prijelom u razviku rimskog krivičnog prava na prijelazu iz drugog u posljednje stoljeće pr.n.e.¹⁹

Pred kraj Republike, za javna kažnjiva djela uveden je jedinstveni postupak koji se vodio pred kvestijama. Kvestije su stalni i jedini krivični sudovi koji su sudili za sva teža javna krivična djela.²⁰ Krivični postupak je bio optužni (akuzatorni), što znači da je krivični postupak mogao početi tužbom svakog građanina, tzv. popularnom tužbom, za razliku od sistema privatne tužbe, gdje je pravo na tužbu imao samo oštećenik i njegova bliža rodbina.²¹ Nakon ispitivanja o opravdanosti tužbe, tj. da li je osoba imala pravo tužiti, pristupalo se samom ročištu, gdje se vršilo saslušanje optuženika, a kojemu je morao prisustvovati i sam tužitelj.²² Prije početka rasprave određivan je sastav kvestija, koji se sastojao od sudaca građana (laika u pravu), koji su obavezno polagali zakletvu. Postupak je zapo-

¹⁶ I. Jaramaz-Reskušić (2002), 68.

¹⁷ Više o tome: T. Bubalović, *Pravo na žalbu u kaznenom postupku*, 2006, 40.

¹⁸ Više o tome: T. Bubalović, 41-42.

¹⁹ Više o tome: W. Kunkel, *Untersucheng*, 1962, 11.

²⁰ Detaljnije o tome: R. Hippel, *Deutsches Strafrecht*, Erster Band, *Allgemeine Grundlagen*, Berlin 1925, 63.

²¹ Više o tome: T. Bubalović, 47.

²² T. Bubalović, 47.

činjao onog trenutka kada je optuženik odgovorio na tužiteljevu tužbu.²³ Ovaj postupak karakterizirala su načela koja su bila svojstvena načelima savremenog krivičnog postupka, kao što su: dokazni postupak, dokazivanje, izjašnjenje stranaka, unakrsno ispitivanje, glasanje o odluci i sl.²⁴ Presude koje su se mogle donijeti bile su oslobađajuća ili osuđujuća, za koju nije bilo potrebno nikakvo obrazloženje. Za one koji su bili osuđeni, kazna se morala primijeniti, bez posebnog odlučivanja o njoj. Protiv presude nije bio dopušten pravni lijek.²⁵

1.3. Razdoblje carstva

Razdoblje carstva donosi jedan novi krivični postupak koji se naziva *cognitio extra ordinem*, koji možemo posmatrati u razdoblju principata i razdoblju dominata. Početak principata obilježava dolazak na vlast Augusta, koji provodi reforme na području krivičnog prava i pravosuđa. Ove reforme, koje su vođene pod motom formalne restauracije republikanskog poretka, a prije svega, zbog zaštite javnog poretka, te povećanja učinkovitosti i ispravnosti rada javnih organa, prvo reformira stare zakone, a zatim donosi *lex lulia iudicorum publicorum* (17. g. pr.n.e.) koji unificira najvažnije tačke važećeg krivičnog zakona i sistematizira stalne porotne sudove.²⁶ Istovremeno sa ovim reformama August postavlja temelje novog sistema krivične represije, koji se formira postepeno tokom 1. st. n. e., koji se danas naziva *cognitio extra ordinem*. Temelji koji su u tom smislu postavljeni odnosili su se na uvođenje novih krivičnih sudova.²⁷

Organi krivičnog procesnog sistema *cognitio extra ordinem* sačinjavali su senatski sud,²⁸ carski sud,²⁹ te drugi procesni organi koji su se formirali iz različitih vlastitih policijskih, vojnih ili upravnih izvornih funkcija.³⁰ Senat je u svojoj nadležnosti imao veliki broj krivičnih djela (preljuba, svodništvo, klevetu, krivotvorenje, ubistvo, nasilje i grabež), sa posebnim akcentom na djela političke prirode koja su činili pripadnici *ordo senatorius*.³¹

---

²³ *Ibid.*

²⁴ Više o tome: V. Bayer, 6-9.

²⁵ V. Bayer, 9.

²⁶ I. Jaramaz-Reskušić, „Lex luliae adulteriiis coercedins: pojam, optužba, represija i preljuba“, *Zbornik Pravnog fakulteta Zagreb*, 55, 3-4/2005., 663-716.; Zigler, *Untersuchungen zur Strafrechtsgesetzgebung des Augustus*, München 1964, 6-19.

²⁷ Više o tome: I. Jaramaza-Reskušić/T. Medančić, „Cognitio extra ordinem u rimskom pravu“, *Pravnik*, vol. 40, br. 82., 2006, 90.

²⁸ Koji je institucionaliziran za vrijeme Tiberijeve vladavine 14.-37. g.n.e.

²⁹ Institucionaliziran za vrijeme Klaudija 41.-54. g.n.e.

³⁰ I. Jaramaz-Reskušić, T. Medančić, 91.

³¹ *Ibid.*

Carski sud dobio je na značaju tokom vladavine postaugustovskih vladara, kada se afirmirao kao najviši sud cjelokupnog Rimskog Carstva.

Krivični postupak u ovom periodu, koji je vođen pred sudskim organima extra ordinem, obilježen je precizno određenom inkvizitorskom prirodom. Postupak se pokretao po službenoj dužnosti nadležnog procesnog organa, koji je morao posjedovati *notitia criminis*, odnosno neformalnu prijavu okolnosti izvršenog krivičnog djela, koju je mogla dostaviti bilo koja osoba. Ova osoba uživala je status običnog izvjestioca i nije podlijevala kaznama za neopravdano odustajanje od optužbe.³² Saznanje o izvršenom krivičnom djelu nadležni sudski organ mogao je saznati i od strane policijskih službenika ili na temelju vlastitih spoznaja stečenih u povodu građanske parnice.³³ Pokretanje krivičnog postupka u slučaju krivičnih djela predviđenih s *leges iudiciorum publicorum* imala je određena ograničenja, tako je pravo na podizanje optužbe bilo dato osobama koje bi imale neki lični interes da se počinitelj kazni, pri čemu su posebne procesne pogodnosti dodijeljene oštećenom.³⁴ Ograničenja su postojala i na određene društvene grupe (zbog spola, dobi, službe koju obavljaju, nedoličnog ponašanja, imovinskog, društvenog statusa, odnosa sa procesnim pravima) kojima je izričito bilo zabranjeno podizanje optužbe povodom krivičnih djela predviđenih s *leges iudiciorum publicorum*.³⁵ Podizanje optužbe postajalo je sve teže i rizičnije, kako zbog proširenja krivičnog pravnog sadržaja *crimen calumniae*, tako i zbog mogućnosti krivičnog gonjenja tajnog prijevarnog sporazuma optužitelja i optuženika, kao i neopravdanog odustajanja od optužbe.³⁶ Na kraju je uvedeno i obavezno podizanje optužbe koje je predstavljalo odstupanje od ukupnog načela slobodne inicijative privatne osobe.³⁷

Pored pomenutih odredbi krivičnog postupka extra ordinem, značajno je pomenuti još neke karakteristike ovog postupka. Sudac je imao mnogo aktivniju i slobodniju ulogu od one koje su imali suci-porotnici u krivičnoprocesnom sistemu *quaestiones perpetuae*.³⁸ Ovaj postupak nije

³² T. Mommsen, *Römisches Strafrecht.*, Graz 1955, 264.; B. Santalucia, *Studi di diritto penale romano*, Roma 1994, 223.

³³ E. Costa, *Crimini e pena da Romolo a Giustiniano*, Bologna 1921, 85.

³⁴ Kroz aktivnu legitimaciju ženama, malodobnicima ili infamnim ako djeluju u ličnim ili interesu supružnika ili rođaka. U slučaju ženinog/kćerinog preljuba poseban interes dat je mužu, a supsidijarno pater familiasu. G. Pugliese, *Linee generali deell „imperium“ nella repressione penale*, Torino 1939, 772.

³⁵ Više o tome: I. Jaramaz-Reskušić/T. Medančić, 95.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Nasljednik je bio dužan pokrenuti odgovarajuće krivičnopravne mjere zbog zaštite sjećanja na pokojnika, a tutor je to isto morao učiniti zbog zaštite interesa svoga šticenika. Više o tome: I. Jaramaz-Reskušić/T. Medančić, 95.

³⁸ I. Puhan, *Rimski krivični postupak*, Beograd 1957, 87.

poznao podjelu na istražnu i raspravnu fazu, pa je, nakon primanja *notitia criminis*, pristupao provođenju istražnih radnji, nakon toga i izricanju presude. Nadalje, postupak se nije mogao voditi u odsustvu optuženika, koji je vođen načelom da je bolje izbjeći kažnjavanje odgovornoga, nego osuditi nedužnoga.³⁹ U dokaznom postupku sudac je imao slobodu u pogledu utvrđivanja materijalne istine,⁴⁰ koji je posjedovao široku lepezu dokaznih sredstava, pored svjedoka, imao je pravo da ispituje optuženika i tužioca, s druge strane procjenjivao je prikupljeni dokazni materijal, uz uvažavanje sporadičnih carskih uputa.⁴¹ Posebno obilježje daje presuda koja se nije ograničavala samo na tvrdnju optuženika o odgovornosti za počinjeno krivično djelo, koja je pored toga sadržavala i formalnopravno obrazloženje cjelokupno izrečene odluke.⁴² Protiv izrečene presude (*sententia*) mogao se izjaviti priziv (*appellatio*).⁴³ Priziv se mogao uložiti samo protiv završene, meritorne i pravovaljane odluke, koji se izjavljivao prvostepenom sucu koji je donio osporavanu presudu, uz poštivanje određene forme.⁴⁴ Pravo na podnošenje priziva imao je i oštećeni, kao i svaka zainteresirana osoba za neposredni ishod postupka.⁴⁵

U razdoblju dominata početkom 4. stoljeća dolazi do potpune unifikacije režima krivične represije kroz afirmaciju inkvizitorskog krivičnog postupka.⁴⁶ Krivično gonjenje uglavnom se vršilo po službenoj dužnosti ovlaštenih službenih organa (tzv. *publica sollicitudo*).⁴⁷ Obaveza države odnosila se na progon krivičnih djela za koje je tužitelj eventualnim podizanjem optužbe davao samo početni impuls, s tim da njegovo odustajanje od optužbe nije uticalo na daljnje odvijanje krivičnog postupka. Pojam *accusatio* koji je spomenut u ponekoj carskoj konstituciji odnosio se, s jedne strane, na privatnu optužbu koja je još uvijek pripadala oštećenoj strani ili drugim zainteresiranim osobama, a s druge strane, na javnu optužbu povezanu bilo s drevnim krivičnim djelima propisanim s *leges iudiciorum publicorum* ili sa specifičnim slučajevima teških krivičnih djela

³⁹ D. Krapac, *Kazneno procesno pravo*, Zagreb 2000, 9.

⁴⁰ *Ibid.*, 40.

⁴¹ Više o tome: I. Jaramaz-Reskušić/T. Medančić, 96.

⁴² *Ibid.*, 97.

⁴³ G.F. Falchi, *Diritto penale romano*, III: Procedura, Padova 1937, 64. Za vrijeme Justinijanove vladavine može se govoriti o dvostepenosti postupka, kao i osedenikovu pravo na *appellatio*. U razdoblju principatan priziv ima karakter suspenzivnog i devolutivnog pravnog lijeka. N. Scapini, *Diritto e procedurapenale nell'esperienza giuridica romana*, Roma 1990, 161; G.F. Falchi, *Dirito penale romano*, 1937, 80.

⁴⁴ Više o tome: I. Jaramaz-Reskušić/T. Medančić, 97.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ U. Brasiello, *La repressione penale in diritto romano*, Napoli 1937, 52.; B. Biondi, *Il diritto romano cristiano*, sv. III. Milano 1954, 50.; B. Santalucia, *Diritto e processo penale nell'antica*, Roma 1989, 111.

⁴⁷ M. Lauria, „*Accusatio-inqvizitio Ordo-cognitio extra ordinem-cognitio: raporttied influenzae reciproche*“, *Atti del Accademia di scienze morali e politiche della Societ Reale di Napoli*, 56/1934, 318.

(krnavljenje grobova, djela protiv kršćanske religije i dr).⁴⁸ Sljedeće obilježje ovog postklasičnog krivičnog postupka očitivalo se u velikoj ograničenosti načela javnosti, kroz proširenje i ustaljenje prakse tajnih *cognitiones*.⁴⁹ Dokazni postupak u cijelosti je bio prepušten carskom službeniku koji je samostalno određivao koje svjedoke treba saslušati, koja dokazna sredstva treba provesti zbog utvrđivanja činjeničnog stanja, te samostalno ispitivao optuženog.⁵⁰

Ovaj krivični postupak, ukoliko ga posmatramo u cijelosti, nije više bio isključivo usmeni postupak, jer je postalo uobičajeno pismeno sastavljanje sudskog zapisnika, koji je sastavljan na osnovu usmenog izlaganja optuženika, svjedoka i drugih tokom postupka. Presuda je morala biti izrečena u roku od godinu dana nakon završetka istražnog ispitivanja, te stranačkog raspravljanja. Ovaj rok je Justinijan produžio na dvije godine koje su se računale od trenutka podizanja optužbe.⁵¹ Kada je riječ o prizivu (*appellatio*) u ovom razdoblju nije doživio velike promjene, osim što je priziv u Justinijanovom pravu poprimio sve karakteristike osuđenikovog (*zajamčenog*) prava na *appellatio*.⁵² Rok za žalbe iznosio je deset dana od dana saznanja za prvostepenu presudu.⁵³ Odluka prizivnog suda mogla je rezultirati poništenjem, izmjenom ili potvrdom prvostepene presude.⁵⁴

2. Historijski prikaz položaja oštećenog u tri najpoznatija historijska modela krivičnog postupka

Opći razvoj krivičnog procesnog prava u pravilu obuhvata tri modela krivičnog postupka: optužni ili akuzatorski model krivičnog postupka, istražni ili inkvizitorski model krivičnog postupka i mješoviti ili akuzatorsko-inkvizitorski model krivičnog postupka, pa je zbog toga i položaj oštećenog u krivičnom postupku korisno razmotriti u tim različitim modelima.

2.1. Akuzatorski model

Optužni ili akuzatorski krivični postupak je najstariji oblik krivičnog

⁴⁸ V. Giuifera, *La „repressione criminale“ nellesperienza romana*, Napoli 1993, 188.

⁴⁹ Krivična ročišta tokom 5. st. odvijala su se isključivo u posebnim prostorijama (*secretaria*) nadležnog carskog službenika, od kojih je publika bila odvojena željeznim rešetkama i zastorima koji su se podizali samo u pojedinim fazama postupka (izricanje presude). I. Puhan, *Rimski krivični postupak*, 1957, 88.

⁵⁰ Više o tome: I. Jaramaz-Reskušić/T. Medančić, 103.

⁵¹ G.F. Falchi, *Diritto penale romano*, 1937, 61-70.

⁵² *Ibid.*, 71.

⁵³ *Ibid.*, 72.

⁵⁴ I. Puhan, 88.

postupka, porijeklom je iz orijentalnog prava, a oblikovan je već u staroj Grčkoj i Rimu i održao se do kraja III vijeka, kada je u Rimu iščezao. Ovaj postupak se vraća padom Zapadnog rimskog carstva, koji je na kraju postao sastavni dio novog mješovitog krivičnog postupka. Bio je prisutan i u robovlasničkom društvu i u ranom feudalizmu.⁵⁵ Osnovna karakteristika akuzatorskog postupka je da predstavlja spor ravnopravnih stranaka (tužioca i optuženog) pred sudom, koji se povezuje sa načelom *nemo iudex sine actore* (ili nema postupka bez tužioca), tj. sa pravilom da spor pred sudom pokreće tužilac. U različitim vremenskim periodima u ulozi tužioca javljaju se različite osobe.⁵⁶ Tako se kao ovlašteni tužilac pojavljuje osoba koja je povrijeđena krivičnim djelom, tj. oštećeni, preduzimajući gonjenje po privatnoj tužbi (npr. *delicta privata* u rimskom krivičnom postupku). U sistemu privatne tužbe pokretanje krivičnog postupka je u rukama oštećenog. U razvijenim društvima (npr. u rimskom pravu u doba republike) mjesto tužioca mogao je zauzeti bilo koji građanin, a ne samo onaj ko je oštećen krivičnim djelom. Time se prihvata sistem popularne tužbe, koji određuje da kao tužilac može nastupiti svaki građanin, a ne samo onaj koji je oštećen krivičnim djelom. Konačno, u evoluciji akuzatorskog krivičnog postupka, u ulozi tužioca nastupa i posebni javni organ po službenoj dužnosti.⁵⁷

Teret dokazivanja u akuzatorskom postupku bio je na tužiocu, koji je na glavnom pretresu zastupao optužbu i pružao dokaze. Po pitanju pružanja dokaza sud je bio u pasivnom položaju, koji je vodio računa da se stara o redu u postupku i da se dokazi izvode po zakonu u odgovarajućoj formi, na osnovu kojih se donosila presuda.⁵⁸ Po svojoj strukturi krivični postupak se odvijao na glavnom pretresu i nije bilo prethodnog postupka.⁵⁹ Presuda se donosila većinom glasova, koja je mogla biti osuđujuća ili oslobađajuća. Presuda nije morala biti obrazložena i pri ocjeni dokaza primjenjivana je slobodna sudijska ocjena dokaza.⁶⁰ Ovaj postupak je imao klasni karakter.⁶¹ Uzimajući u obzir sve navedene karakteristike može se zaključiti da je preovladavala tendencija očuvanja ličnih prava i sloboda građana nad tendencijom efikasnosti postupka, a što se nesumnjivo odrazilo na efikasnost borbe protiv kriminaliteta.⁶²

⁵⁵ T. Taranovski, *Istorija sudskog uređenja i postupka*, Beograd 1935, 179-180.

⁵⁶ S. Bejatović, *Krivično procesno pravo*, Beograd 2008, 71.

⁵⁷ H. Sijerčić-Čolić, *Krivično procesno pravo*, knjiga I, Sarajevo 2008, 45.

⁵⁸ S. Bejatović, *Krivično procesno pravo*, 2008, 72.

⁵⁹ Viši sudski službenik Arhont, primao je tužbu i vodi neke pripreme radnje i zakazivao zasjedanje suda. *Ibid.*, 72.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ Postupak se sprovodio samo protiv robovlasnika, dok postupak protiv robova nije bio provodan i oni su bili kažnjavani od strane robovlasnika. *Ibid.*

⁶² Č. Stevanović/V. Đurđić, *Krivično procesno pravo, opšti dio*, Centar za publikacije Pravnog fakulteta Niš, Niš 2006, 30.

2.2. Inkvizitorski model

Istražni ili inkvizitorski krivični postupak odlikuje, prije svega subjekat, koji ima pravo pokrenuti krivični postupak. Pokretanje postupka, kao i presuđenje, bilo je u rukama onog subjekta koji je ujedno i vršio funkciju presuđenja. Sud pokreće postupak i u ime državne vlasti presuđuje događaj o kojem se vodi krivični postupak. Inkvizitorski postupak se dijeli na dva dijela: istragu i suđenje. Istragu provodi istražitelj ili inkvirent, koji kroz zapisnike opisuje preduzete procesne radnje. Istraga kao glavna faza u postupku dijelila se na opštu i posebnu.⁶³ Nakon završetka istražnih aktivnosti, inkvirent donosi presudu ili spis predmeta šalje sudskom vijeću na odluku. U rukama inkvirenta bile su različite funkcije: funkcija krivičnog gonjenja, očekivanja da će zastupati interese osumnjičenog, funkciju prikupljanja potrebnih dokaza za utvrđivanje činjenica o krivičnoj odgovornosti osumnjičene osobe i donošenje presude. Ova kumulacija procesnih funkcija u rukama jedne osobe odrazila se na konstrukciju postupka u smislu da u tom postupku nema stranaka, niti postupak ima karakter spora stranaka pred sudom.⁶⁴ Položaj oštećenog i brigu o oštećenom u inkvizitorskom postupku bio je u rukama jedne osobe tj. inkvirenta koji je objedinio sve funkcije krivičnog postupka. Odlika ovog postupka, za razliku od akuzatorskog postupka, je u tome što su se odluke mogle preispitivati na višoj instanci, takođe specifičnost ovog postupka je i u zakonskoj ocjeni dokaza. Smatralo se da se objektivnost sudije pri ocjeni dokaza može osigurati ako se postave pravna pravila kojih se sudija mora pridržavati uz, veću ili manju, slobodu vlastite individualne ocjene. Pored pomenutog, za ovaj tip postupka karakteristično je načelo pismenosti⁶⁵, kao i odsustvo javnosti za najveći dio postupka.⁶⁶ Odluke koje je sud donosio nisu bile samo osuđujuća ili oslobađajuća, postojala je i treća vrsta presude na osnovu koje je okrivljeni ostajao pod sumnjom.⁶⁷ Kroz inkvizitorski postupak razvio se stav da se država mora sistematski brinuti o izvršiocima krivičnog djela, tj. da budu kažnjeni, gdje je brigu o oštećenom u potpunosti vodila država. Posljedica inkvizitorskog postupka i načela oficijelnosti krivičnog gonjenja je prikupljanje dokaza po službenoj dužnosti. Ova „istražna ili inkviziciona maksima“, ostala je sastavni dio savremenog krivičnog postupka mješovitog tipa.

⁶³ U općoj ili generalnoj istrazi okrivljeni je imao status osumnjičenog i ispitivan je na taj način da uopšte nije znao za šta se okrivljuje., dok je u specijalnoj istrazi okrivljeni tokom ispitivanja upoznat sa djelom koje mu se stavlja na teret. S. Bejatović, 74.

⁶⁴ H. Sijerčić-Čolić, 48.

⁶⁵ Suđenje se vodilo i odluke donosile isključivo na osnovu spisa predmeta, gdje je važila postavka *quod non est in actis non est in mundo* (ono što nema u spisima i ne postoji). S. Bejatović, 74.

⁶⁶ M. Škulić, *Krivično procesno pravo, opšti dio*, 4. izd., Beograd 2008, 8.

⁶⁷ S. Bejatović, 74.

2.3. Mješoviti (akuzatorsko-inkvizitorski) model

Mješoviti ili akuzatorsko-inkvizitorski model krivičnog postupka predstavlja povezivanje elemenata osnovnih vrsta krivičnog postupka: akuzatorskog i inkvizitorskog. Preteča savremenog mješovitog krivičnog postupka određen je u nekadašnjem francuskom Zakoniku o krivičnoj istrazi (Code d'instruction criminelle) iz 1808. godine.⁶⁸ U tom je zakonskom tekstu prvi put je došao do izražaja mješoviti krivični postupak, koji se danas susreće u najvećem broju evropskih kontinentalnih pravnih sistema.⁶⁹ Mješoviti krivični postupak se sastoji iz dva dijela, prethodnog postupka i glavnog pretresa. U prethodnom postupku preovladavaju inkvizitorski elementi, dok na glavnom pretresu u dominantnoj ulozi su akuzatorske procesne forme.⁷⁰

Teoretski model kontinentalnog krivičnog postupka mješovitog tipa, sa svojom inkvizicionom maksimumom i načelom oficijelnosti pretpostavlja potrebu oštećenikove incijative u vezi sa pokretanjem i vođenjem procesa u znatno manjoj mjeri nego model krivičnog postupka akuzatorskog tipa. Stoga bismo mogli očekivati da je kontrola nad radom javnog tužioca, kao državnog organa, trebala biti povjerena drugim državnim organima i oni bi svojom incijativom za gonjenje, mogli nadomjestiti javnog tužioca. I obrnuto, u jednom akuzatorskom postupku, kakav je engleski, kontrola rada javnog tužioca je nepotrebna, budući da svaki građanin ima pravo preduzeti krivični progon i nastupati kao ovlašteni tužitelj. Takvo očekivanje moglo bi se poduprijeti i time što kontinentalni krivični postupci postoje u državama u kojima postoji sistem vlasti koji se može nazvati hijerarhijskim.⁷¹ Njegove karakteristike, kao što su subordinacija i nadzor viših organa nad nižima, obavezne upute za rad itd., navode na pomisao da u takvom sistemu nema mjesta ustanovama kontrole rada državnih organa koje se temelje na incijativi pojedinca, budući da one zavise od njegove volje i tako štetno utječu na sigurnost odlučivanja državnih organa, jednog od osnovnih ciljeva koji se nastoje postići u takvom sistemu. I obrnuto, karakteristike sistema državne vlasti u zemljama koje imaju akuzatorski krivični postupak, navode na pomisao da takav sistem vlasti, koji se može nazvati koordinativnim, sa svojom minimalnom hijerarhizacijom, decentralizacijom, slabim određivanjem vlasti itd., favoriziraju incijativu

---

⁶⁸ *Ibid.*, 78.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ H. Sijerčić-Čolić, 51; H. Sijerčić-Čolić, „Akuzatorske i inkvizitorske forme u krivičnom procesnom pravu u Bosni i Hercegovini“, *Pravo i pravda*, br. 4., 2005, 188-191.

⁷¹ M. Damaška, „Structures of Authority and Comparative Criminal Procedure“, *Yale Law Journal*, No. 3, 1975, 480-543.

pojedince u pokretanju i vođenju krivičnog postupka.⁷² Međutim, ovakva očekivanja bi bila preuranjena, jer i u kontinentalnom krivičnom postupku ima mjesta inicijativi pojedinca u pokretanju krivičnog postupka u slučaju kada je javni tužilac otklonio krivično gonjenje. I obrnuto, u engleskom postupku procesna stvarnost pokazuje da su upravo državni organi (policija) oni koji poduzimaju krivično gonjenje u praksi, a pravo građanina daje (iako u vrlo ograničenom opsegu) i mogućnost kontrole policijskih odluka o pokretanju krivičnog progona. Naravno, između kontinentalnih postupaka na tom planu postoje velike razlike, uvjetovane organizacijom državne vlasti.

3. Položaj oštećenog u krivičnom postupku bivše Jugoslavije (1873. – 1992.)

3.1. Položaj oštećenog prije prve unifikacije

Historijski razvoj krivičnog procesnog prava bivše Jugoslavije moguće je posmatrati kroz stanje do prve unifikacije i nakon prve unifikacije. Stvaranjem Kraljevine SHS 1918. godine, nije došlo do unifikacije krivičnog prava, tj. donošenja jedinstvenog krivičnog zakonodavstva za novu državu. Sve do 1929. godine na pojedinim područjima vrijedili su partikularni interesi, odnosno pravo koje je na njima važno do ujedinjenja. Tako je na području Bosne i Hercegovine važio krivični postupak iz 1891. godine, na području Hrvatske i Slavonije krivični postupak iz 1875. godine, na području Istre i Dalmacije austrijski zakon o krivičnom postupku iz 1873. godine, u Vojvodini i Međimurju ugarski krivični postupak uređen propisima zakonskog članka XXXIII iz 1896. godine, na području Slovenije austrijski zakon o krivičnom postupku iz 1873. god., u Srbiji Zakonik o sudskom postupku u krivičnim djelima iz 1865. godine, te na području Crne Gore zakon o krivičnom postupku iz 1910. godine, rađen po uzoru na zakonik Srbije iz 1865. godine⁷³. Naravno, svi ovi zakoni obuhvaćeni su kasnim izmjenama i dopunama.⁷⁴

3.1.1. Zakon o krivičnom postupku iz 1873. godine

Austrijski zakon o krivičnom postupku iz 1873. godine veoma je značajan zbog toga što je bio model za brojne krivično procesne zakone na po-

⁷² *Ibid.*, 510.

⁷³ Do tada se u Crnoj Gori u suđenjima primjenjivalo običajno pravo, a od 1803. god. zakonik Petra I Petrovića, koji ne pravi razliku između krivičnog i građanskog postupka, zatim Zakonik knjaza Danila iz 1855. god. i brojne naredbe Senata i Velikog Suda.

⁷⁴ D. Krapac/M. Lončarević, *Oštećenik kao tužitelj u krivičnom postupku*, Pravni fakultet u Zagrebu, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom, 1985, 22.

dručju bivše Jugoslavije. Ovaj zakon, koji se primjenjivao u Istri i Dalmaciji sve do 1929. godine, predviđao je institut supsidijarne tužbe, ali je krivično gonjenje mogao preuzeti samo onaj oštećeni koji je podnio imovinskopравни zahtjev.⁷⁵ Prije Zakona o krivičnom postupku iz 1873. Godine na snazi je bio Zakon o krivičnom postupku iz 1853. godine. On je nastao kao rezultat liberalnih reformi krivičnog procesnog prava nastalih polovinom XIX vijeka.⁷⁶ Ovaj krivični postupak važio je za Carevinu austrijsku i predstavljao je prvi savremeni Zakon o krivičnom postupku.⁷⁷ Zastupajući inkvizicijsko načelo, ovaj zakon nije imao potrebe da ustanovi propise koji bi garantovali da će doći do krivičnog progona, jer je istražni sudija bio dužan da, ako na bilo koji način sazna da je krivično djelo izvršeno, pokrene krivični postupak i preduzme sve istražne radnje, ne čekajući prijedlog državnog tužioca.⁷⁸ S obzirom na primjenu inkvizitorskog načela, logično je da ovaj zakon nije predviđao supsidijarnu tužbu, kao ni mogućnost da javni tužilac odlučuje o tome hoće li okrivljeni nakon istražnog postupka biti optužen, već je odluku stavljao u ruke suda. Kao i austrijski Zakon i ovaj je uskratio pravo supsidijarnom tužitelju da podnosi pravne lijekove protiv presude.⁷⁹

Poslije Zakona o krivičnom postupku iz 1873. godine, za vrijeme vladavine bana Ivana Mažuranića, 17. 05. 1875. godine donesen je novi Zakon o krivičnom postupku za Hrvatsku i Slavoniju.⁸⁰ Ovaj zakon je, u velikoj mjeri, preuzeo rješenja i načela austrijskog Zakona o krivičnom postupku iz 1873. godine. Međutim, proveo je optužno načelo do kraja, izuzimajući ga u potpunosti od sudačke vlasti, a u slučaju ako tužilac ne bi obavljao svoj posao, bilo je prepušteno privatnom učesniku. Na ovaj način bila je zagarantovana pravna sigurnost, a s druge strane oslobađanje suca od svakog tereta, koji mu se nametao na uštrb njegove nepristrasnosti i objektivnosti.⁸¹ Smatran je vrlo naprednim i modernim i poslužio je kao osnova za izradu novog unificiranog jugoslovenskog Zakonika o krivičnom postupku iz 1929. godine.⁸²

U Bosni i Hercegovini do austrijske okupacije 1878. godine, vodio se krivični postupak inkvizicionog tipa, uređen nekim odredbama Vrhovnog

⁷⁵ D. Krapac./M. Lončarević, 20.

⁷⁶ T. Bubalo, 72.

⁷⁷ D. Krapac./M. Lončarević, 22.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Vidi u: Saborski dnevnik kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, (1872-1875), svezak II, Zagreb, 1508-1511.

⁸⁰ Više o tome: T. Bubalo, 74.

⁸¹ D. Krapac./M. Lončarević, 24.

⁸² Više o tome: T. Bubalo, 74.

suda otomanske imperije.⁸³ Nakon okupacije, vlasti su najprije uvele austrijski Zakon o krivičnom postupku iz 1873. godine sa određenim izmjenama (izostavljena je ustanova javnog tužilaštva i porote), ali su ubrzo uvidjeli da takav postupak ima velikih nedostataka, pa je 1891. godine donesen novi zakonik koji se približio svom austrijskom modelu utoliko što je, uz ostalo, uveo ustanovu javnog tužilaštva (s tim što se javni tužilac rukovodio načelom oportuniteta krivičnog progona). Međutim, taj zakon, iako je predvidio mogućnost da oštećenik u krivičnom postupku ostvaruje odštetni zahtjev, nije predvidio ustanovu supsidijarne tužbe, već je nastojao riješiti ovo pitanje sredstvima pojačane kontrole višeg tužilaštva nad radom nižih. Objasnjenje provedenih propisa za novi zakon koje je donijela zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, navode da rukovodeće načelo za javno tužilaštvo predstavlja „strogo objektivno postupanje u stvarima krivičnog pravosuđa“ što isključuje potrebu za postojanjem jedne takve ustanove kao što je supsidijarna tužba. Oni su smatrali da će javna tužilaštva, svojim konkretnim postupanjem, u narodu postići takvo povjerenje da će privatni učesnik u odlukama javnog tužioca, pored zaštite zakonitosti, uvijek vidjeti i zaštitu svojih interesa. Stoga su oni smatrali da krivični progon nikako ne smije staviti u ruke pojedinca koji bi se mogao rukovoditi osvetoljubivošću, religioznom ili nacionalnom mržnjom.⁸⁴

3.2. Položaj oštećenog nakon prve unifikacije

3.2.1. Zakon o sudskom krivičnom postupku iz 1929. Godine

Zakonikom o sudskom krivičnom postupku koji je donesen 16.02.1929. godine⁸⁵, sistematski je uređena materija krivičnog procesnog prava za jugoslavenske zemlje. Iako je ovaj zakonik pisan po uzoru na krivični postupak iz 1875. Godine, među tim postupcima ipak postoje određene razlike za koje je najvažnije da je novi krivični postupak, za razliku od prethodnog, imao odredbu po kojoj je državni tužitelj progon mogao preduzeti samo na prijedlog oštećenog.⁸⁶ Ovaj zakonik je predvidio ustanovu supsi-

⁸³ E. Eichler, (1889.) „Das Justizwesen Bosnies und der Herzegovina“, *Izdanje zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu*, Beč 1989, 93.

⁸⁴ *Ibid.*, 320.

⁸⁵ Objavljen je u Službenim novinama, br. 45-XX., 1929. Za vrijeme svog trajanja doživio je dvije promjene, prva koja je uslijedila 9.10.1931. nakon donošenja Zakona o izmjenama i dopuna u Krivičnom zakoniku, Zakoniku o sudskom krivičnom postupku, Zakonu o štampi i Zakonu o izvršenju kazni lišenja slobode (Službene novine – 1931, br. 245-LXXV), druga donošenjem Uredbe od 20.03.1935. godine o jednostavnijem i bržem postupku kod krivičnih sudova (Službene novine – 1935, br. 71 – XVII). Prijašnji krivični postupnik u tiskovnim stvarima zamijenjen je novim Zakonom o štampi od 6.8.1925. (Službene novine – 1925., br. 179 – XXX-IX). Više o tome: T Bubalović, 74.

⁸⁶ Razlike u odnosu na prethodni zakon odnose se i na sljedeće: da krivični zakon iz 1929. nije poznavao ustanovu mandatnog postupka, krivični postupak zbog štamparskih delikata provodi se pred redovnim

dijarne tužbe. Kako su to smatrali njegovi komentatori, ona je predstavljala procesno jamstvo da će doći do krivičnog progona i u slučajevima kada je javni tužilac neopravdano propustio da obavlja tu funkciju.⁸⁷ U par. 1 st. 3 Zakonik predviđa da „ako državni tužilac neće da pokrene ili da produži krivični postupak ili ako u toku postupka, ne prije nego što je glavni pretres završen, odustane od zahtjeva za gonjenje ili od optužnice, na njegovo mjesto može da stupi oštećenik, koji se kao privatni učesnik pridružio krivičnom postupku“. Međutim, nije svaki oštećeni mogao postati supsidijarni tužitelj, nego samo onaj koji se pridružio krivičnom postupku radi ostvarenja privatno-pravnog potraživanja i postao privatni učesnik (par. 6 Zakonika o sudskom krivičnom postupku). U teoriji se smatralo da se ne mora raditi o neposrednom oštećenju nečijih prava, već da je to učinjeno posredno, kao npr. oštećenik je i stranka koja je izgubila parnicu radi toga što je svjedok dao lažan iskaz, bez obzira da li je imala pravo ili ne.⁸⁸

Privatni učesnik mogao je stupiti na mjesto državnog tužioca u sljedećim slučajevima: prije pravosnažnosti optužnice (kada je tužilac odbacio prijavu), zatim u toku pripremnog postupka (nakon pravosnažnosti optužnice), te na glavnoj raspravi. U prvom slučaju, državni tužilac je bio dužan obavijestiti oštećenog koji je u roku od osam dana mogao sam pokrenuti krivični postupak. U drugom slučaju, kada državni tužilac odustane u toku pripremnog postupka, oštećeni je morao odmah da se izjasni da li će produžiti gonjenje i podići optužnicu, a ukoliko nije prisustvovao izjavi državnog tužioca, morao je dati svoje izjašnjenje o nastavku postupka u roku od osam dana. U trećem slučaju, kada državni tužilac odustane od krivičnog gonjenja na glavnom pretresu predsjednik vijeća morao je o tome obavijestiti privatnog učesnika o odustanku državnog tužioca i uputiti ga na optužnicu. Međutim, ukoliko je državni tužilac odustao od gonjenja na glavnom pretresu na kojem je bio prisutan privatni učesnik, o nastavku gonjenja morao se izjasniti odmah da li gonjenje preduzima.⁸⁹ Pored pomenutih prava, privatni učesnik je imao i niz drugih prava kao što su: pravo na podnošenje pravnih lijekova protiv presude, kao i ponavljanje

---

krivičnim sudom, a ne pred porotnim sudom za razliku od zakona iz 1875., zatim načelo oportuniteta zamijenjeno je načelom legaliteta, popravljen je pravni položaj okrivljenika, mogućnost da se presuda može poništiti ili preinačiti u korist okrivljenika povodom bilo kojeg tužiteljevog pravnog lijeka, okrivljenik je mogao izjaviti i pravni lijek i protiv oslobađajuće presude, kao i predviđanje da zakon o krivičnom postupku iz 1929. godine može donijeti presude kojom se optužba odbija. Više o tome: V. Bayer (1943), 307-309.

⁸⁷ Vidi o tome, M.P. Čubinski, „Supsidijarna tužba u našem novom krivičnom postupku“, *Policija* br. 21-22, 1980, 1026.; M. Dolenc, *Teorija sudskog krivičnog postupka za Kraljevinu Jugoslaviju, sistematsko prikazivanje*, Beograd 1933, 36.; B. Marković, *Udžbenik sudskog krivičnog postupka Kraljevine Jugoslavije*, Beograd 1930, 176.

⁸⁸ D. Krapac/M. Lončarević, 29-30.

⁸⁹ *Ibid.*, 31.

krivičnog postupka (par. 324.), zatim pravo na uvid u spis u pripremnom postupku, pravo na podnošenje dokaza i predlaganje poduzimanja pojedinih istražnih radnji, pravo na proširenje optužbe na glavnoj raspravi (par. 54, 101, 266.).⁹⁰ Međutim, ustanova supsidijarne tužbe nije postojala pred kotarskim sudom, jer je Zakonik o sudskom krivičnom postupku predviđao da će ga sud, nakon pokretanja po zahtjevu državnog ili privatnog tužitelja, nastaviti po službenoj dužnosti do izricanja presude (par. 375).⁹¹

3.2.2. Krivičnopravni propisi iz 1944. godine

Nakon Zakonika o sudskom krivičnom postupku, daljnji razvoj krivičnog procesnog zakonodavstva ostvaren je u okviru krivičnoprocesnog prava nove Jugoslavije, koje je nastalo u toku narodnooslobodilačke borbe i to kroz propise o postupku vojnih organa krivičnog postupka, a potom, postepeno i kroz propise o krivičnom postupku kod narodnooslobodilačkih odbora kao organa civilne vlasti.⁹² Propisi o krivičnom postupku pred vojnim organima uređen je prema ratnim uvjetima, postupak inkvizicionog tipa kojeg je pokretao i provodio isti organ (vojni istražitelj). U vrijeme pred samo oslobođenje u Upustvima o postupku sudova u krivičnim stvarima od 16.11.1944. u pripremnom postupku sudjelovao je „zastupnik javnih interesa“ tj. javni tužilac, koji je predlagao pokretanje krivičnog postupka za djela za koja se goni po službenoj dužnosti. Iako su oni predviđeli da i sam sud može pokrenuti postupak ako za njegovo područje nije bilo „zastupnika javnih interesa“, ustanovljeno je i pravo oštećenika da nastupi kao tužitelj u krivičnom postupku ako nema „zastupnika javnih interesa ili on neće da vrši krivično gonjenje.“⁹³

3.2.3. Zakon o krivičnom postupku iz 1948. godine

U ovom Zakonu javni tužilac je imao potpuni monopol na krivično gonjenje za oficijelna krivična djela, tj. da se oštećeniku da pravo na gonjenje samo kod krivičnih djela za koja se goni po prijedlogu ili privatnoj tužbi (čl. 6, 7 i 41 ZKP FNRJ).⁹⁴ U pogledu izvršavanja ovog monopola, ovaj zakon je učinio korak nazad, jer je kod oficijelnih krivičnih djela oštećeniku uskraćena ne samo mogućnost da sam nastupi kao supsidijarni tužitelj, nego mu čak nije ostavljena mogućnost žalbe višem javnom tužiocu

---

⁹⁰ *Ibid.*

⁹¹ M. Dolenc, *Teorija sudskog krivičnog postupka za Kraljevinu Jugoslaviju*, 1933, 107.

⁹² V. Bayer (1954), 362.

⁹³ *Ibid.*, 369.

⁹⁴ Službeni list FNRJ br. 7/1948.

ili sudu na negativne odluke javnog tužioca o poduzimanju krivičnog progona (čl. 122. st. 1, čl. 125. st. 2 i čl. 130. ZKP FNRJ).⁹⁵ Mogućnost da oštećenik nastavi gonjenje, ako je javni tužilac odbio njegov prijedlog, nije bila predviđena čak ni kod krivičnih djela za koja se goni po prijedlogu. Od oštećenikovih interesa dakle, taj je zakon uvažavao samo interes na naknadu štete, dozvoljavajući mu da u krivičnom postupku ostvaruje svoja građansko-pravna potraživanja, ako ih prijavi do početka glavne rasprave (čl. 96. ZKP FNRJ).⁹⁶ Ovakav položaj oštećenog u krivičnom postupku bila je posljedica središnje uloga javnog tužioca, koja su proistekla iz sovjetskog krivično procesnog zakonodavstva.⁹⁷

Oštećeni je imovinskopravni zahtjev mogao da podnese do početka glavnog pretresa. Ako je krivičnim djelom bila oštećena opštenarodna, zadružna imovina ili imovina društvenih organizacija, sud i drugi organi koji učestvuju u krivičnom postupku su povodom imovinskopravnog zahtjeva postupali po službenoj dužnosti kao da je zahtjev bio podnesen i u slučajevima kada nije bio podnijet.⁹⁸ Ovo je bio odraz opčinjenosti brigom o društvenoj imovini i općeg političkog raspoloženja tog vremena.

3.2.4. Zakon o krivičnom postupku iz 1953. godine

Politički događaji nakon 1948. godine inicirali su i reformu krivičnog postupka. Raniji Zakon o krivičnom postupku koji nije izrazio odlučujuću ulogu suda u krivičnom postupku, zatim ograničene garancije i prava oštećenika, kao i nepotpuna zaštita okrivljenikovih prava u prethodnom postupku, doveli su do potrebe donošenja novog Zakona o krivičnom postupku, koji je usvojen u Narodnoj skupštini FNRJ 10.9.1953. godine.⁹⁹ Ovaj zakon predviđao je ustanovu supsidijarne tužbe, koji je u slučaju odustanka javnog tužioca od krivičnog progona za djela koja se goni po službenoj dužnosti, oštećeni mogao sam pokrenuti postupak pred nadležnim sudom u roku od osam dana od prijema obavijesti od javnog tužioca ili suda (čl. 61 ZKP FNRJ)¹⁰⁰. U slučaju da oštećenik nije preduzeo ili produžio gonjenje u predviđenom roku zakon je ustanovio zakonsku presumpciju da je time odustao od gonjenja, dok je za slučaj u kojem je sud odbio optužbu zbog odustanka javnog tužioca od gonjenja na raspravi na koju oštećenik nije

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ D. Krapac/M. Lončarević, 32.

⁹⁸ *Ibid.*

⁹⁹ Opširnije o tome, Objašnjenja Zakonika o krivičnom postupku, prilog zakoniku o krivičnom postupku (1953.) Beograd, arhiv za pravne i društvene nauke, 159.

¹⁰⁰ Sl. FNRJ, br. 40/53.

došao jer nije bio uredno pozvan, predvidio mogućnost traženja povrata u prijašnje stanje u roku od tri dana od prijema ove presude (čl.62 ZKP FNRJ)¹⁰¹. Ovim je procesni položaj supsidijarnog tužitelja bio izjednačen sa položajem javnog tužioca, izuzev onih prava koja pripadaju javnom tužiocu kao državnom organu. Isto tako, javni tužilac je imao pravo ponovo preuzeti gonjenje od supsidijarnog tužitelja do završetka glavne rasprave na kojoj je supsidijarni tužitelj zastupao optužbu (čl. 63 ZKP FNRJ)¹⁰².

Prema ovom zakonu, oštećeni je mogao da podnese imovinskopravni zahtjev do kraja glavnog pretresa. Novina je bilo unošenje odredbi o privremenim mjerama osiguranja imovinskopravnog zahtjeva. Iznenadjenje, za razliku od prethodnog zakona, je bilo da se, u slučaju kada je krivičnim djelom oštećena društvena imovina, adhezioni postupak pokreće samo na prijedlog ovlaštene pravne osobe ili određenog državnog organa poput narodnog odbora.¹⁰³

Nakon zakona iz 1953. god. sljedeća značajnija reforma krivično procesnog zakonodavstva desila se sa novim zakonom iz 1977. god. sa stano- vitim poboljšanjem položaja oštećenikovih prava.

3.2.5. Zakon o krivičnom postupku iz 1977. godine

Osnovne odlike ovog zakona temelje se na novim načelima, koja su se odnosila na poboljšanje položaja učesnika u krivičnom postupku, a ponajprije položaja oštećenog, te uopće ubrzanje i pojednostavljenje toka postupka, kao i jačanje procesne učinkovitosti i procesne discipline.¹⁰⁴ Ovaj Zakon je predviđao tri vrste imovinskopravnog zahtjeva, koja se mogu ostvariti u krivičnom postupku i to: naknada štete, povraćaj stvari i poništenje određenog posla (čl.103. st. 2. ZKP SFRJ).¹⁰⁵ Svaki od ovih osnova je samostalan uslov za donošenje odgovarajuće odluke, a Zakon ih zajednički naziva imovinsko-pravni zahtjev, ali ih ne identifikuje. Kao imovinsko-pravni zahtjevi mogu se ostvariti samo oni zahtjevi koji se ina- če mogu ostvariti u parnici (čl.104. st.1. ZKP SFRJ).¹⁰⁶

Kad je u pitanju pokretanje i vođenje krivičnog postupka, ovaj Zakon predviđao je ustanovu javnog tužioca, oštećenog kao tužioca i privatnog

---

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ B. Kraus, „Oštećenik u krivičnom postupku sa posebnim osvrtom na ostvarivanje imovinskopravnog zahtjeva u adhezionom postupku“, *Jugoslavenska revija za kriminologiju i krivično pravo*, vol. 20., br. 4/1982, 514.

¹⁰⁴ Vidi u: T. Bubalović, 82.; D. Simić, „Izmjene u krivičnom postupku“ Beograd, *IRKK*, br. 41/1976, 558.

¹⁰⁵ Sl. SFRJ, br. 4/77.

¹⁰⁶ *Ibid.*

tužioca. Javno tužilaštvo je bilo predviđeno u Ustavu SFRJ i ustavima republike i pokrajina kao samostalni organ koji je vršio krivično gonjenje, a u članu 18. ZKP SFRJ je predviđao da je javni tužilac dužan, po principu legaliteta, da preduzme krivično gonjenje, ako postoje dokazi da je učinjeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti. Postoje dvije kategorije krivičnih djela koja se gone po službenoj dužnosti, ali u odnosu na koja javni tužilac ne može preduzeti gonjenje ako nisu ispunjene određene procesne pretpostavke. To su krivična djela za koja se gone po odobrenju ili po rješenju prethodnih pitanja.¹⁰⁷ Oštećeni, kao tužilac ili supsidijarni tužilac, nastupao je u slučajevima kada je javni tužilac propustio preuzeti gonjenje ili je od preuzetog gonjenja odustao. U takvim slučajevima Zakon je u članu 60. ZKP SFRJ predvidio mogućnost oštećenom da dalje gonjenje preuzme oštećeni u svojstvu tužioca, sa svim pravima koja pripadaju javnom tužiocu, osim onih koja javnom tužiocu pripadaju kao državnom organu (čl.63. ZKP SFRJ).¹⁰⁸

Privatni tužilac nije bio vezan nikakvim zakonskim ograničenjima u pogledu pokretanja ili nastavka krivičnog gonjenja. On je sam ocjenjivao, na osnovu oportuniteta, da li će u određenom slučaju pokrenuti ili nastaviti gonjenje i u tom pravcu nije bio obavezan da bilo kome daje obrazloženje svojih odluka. Privatni tužilac je jedino bio ograničen određenim rokovima, koji su prekluzivni, u kojima mora preduzeti pojedine procesne radnje kako ne bi izgubio pravo na gonjenje. Broj krivičnih djela koja se gone po privatnoj tužbi bio je mali i posebno su bila predviđena u odgovarajućim odredbama posebnog djela krivičnih zakona i pokrajina. Treba imati u vidu da u Krivičnom zakonu SFRJ¹⁰⁹ nije predviđeno gonjenje po privatnoj tužbi ni za jedno krivično djelo. Jedini ovlašteni podnosilac prijave za djela koja se gone po privatnoj tužbi je privatni tužilac i on je mogao dati inicijativu za pokretanje postupka, bilo stavljanjem zahtjeva za sprovođenje istrage ili prijedloga za podnošenje neposredne optužnice, bilo neposrednim podnošenjem privatne tužbe odnosno optužnice (čl.158. st.1, čl.160 st. 1, čl. 160. st. 6. i 431. st. 1. ZKP SFRJ).¹¹⁰

Ovaj zakon je otišao korak dalje i oštećenom priznao nova prava. Članom 13. ZKP SFRJ¹¹¹ bilo je predviđeno da, ako bi okrivljeni ili drugi učesnik u postupku (ovo se prvenstveno odnosi na oštećenog) mogao iz

¹⁰⁷ Opširnije o tome, B. Petrić/Š. Vuković, *Priručnik za praktičnu primenu zakona o krivičnom postupku*, 5. izd., Beograd 1977, 11.

¹⁰⁸ Sl. SFRJ, br. 4/77.

¹⁰⁹ Sl. SFRJ, br. 44/76.

¹¹⁰ Sl. SFRJ, br. 4/77.

¹¹¹ *Ibid.*

neznanja da propusti neku radnju u postupku ili se zbog toga ne bi koristio svojim pravima, sud je bio dužan da tog učesnika pouči o pravima koja mu pripadaju i o posljedicama koje mogu da nastanu ukoliko propuste neku radnju. U daljem tekstu Zakona ova opća obaveza suda, a u nekim slučajevima i javnog tužioca, konkretizovana je i precizirana kao obaveza da oštećenog, kao tužioca i privatnog tužioca, obavijeste o pravima koja imaju u određenoj fazi krivičnog postupka. Još jedno novo pravo koje pripada oštećenom je da može, zajedno sa svojim punomoćnikom, da prisustvuje raspravi pred drugostepenim sudom, jer ima sva prava kao i na glavnom pretresu (čl. 373. stav 2. ZKP SFRJ).¹¹² Potrebno je napomenuti da je pored navedenih, oštećeni dobio još procesnih prava u skladu sa težnjom tog vremena da oštećeni što lakše ostvari individualne i društveno opravdane interese. Kao žrtva krivičnog djela on ima interes da učinilac bude pronađen i po zakonu kažnjen, kao i da u krivičnom postupku on bude osuđen da naknadi štetu koju mu je izvršenejm krivičnog djela prčinio.

Nakon Zakona o krivičnom postupku koji je donesen 1977. god. slijedeće izmjene i dopune izvršene su Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku od 13. marta 1985. god. („Službeni list SFRJ“ br.14/85), i prečišćeni tekst („Službeni list SFRJ“, br. 26/86.) od 16. maja 1986. godine. Ovim izmjenama i dopunama nisu učinjene strukturalne promjene procedure, nije izmijenjen položaj oštećenog u krivičnom postupku, već je samo omogućeno izvršenje krivične presude inostranog suda, ukoliko je to posebno predviđeno međunarodnim ugovorom.

4. Vrijeme nastanka novih država

Zakon o krivičnom postupku iz 1977. godine sa neznatnim izmjenama iz 1985. godine zadržao se sve do disolucije SFRJ, kada su bivše članice preuzele ovaj zakon. Razvoj krivičnog zakonodavstva, a u tom smislu i propisa krivičnog procesnog prava u Bosni i Hercegovini nakon raspada bivše Jugoslavije možemo posmatrati kroz tri samostalne, ali povezane etape.¹¹³ Prva etapa koja traje tokom 1992. i 1993. godine podrazumijeva nasljeđivanje pravnih propisa bivše zajedničke države. Tako je Bosna i Hercegovina „Uredbom sa zakonskom snagom o preuzimanju Zakona o krivičnom postupku“¹¹⁴ u cjelini preuzela kao zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine. Međutim, period u toku rata je Bosni i Hercegovini,

---

¹¹² *Ibid.*

¹¹³ H. Sijerčić-Čolić (2008), 71.

¹¹⁴ „Službeni list RBiH“, br. 2/1992

odnosno njenom zakonodavnom aparatu, nametnuo i aktivnosti koje su se odnosile na izmijene i dopune „nasljeđenih“ krivičnoprocesnih normi. Naime, radi se o donošenju Uredbe sa zakonskom snagom o primjeni Zakona o krivičnom postupku koji je preuzet kao republički zakon za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili za vrijeme ratnog stanja¹¹⁵, te uredbi sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Uredbe sa zakonskom snagom o preuzimanju Zakona o krivičnom postupku¹¹⁶ i Uredbe sa zakonskom snagom o primjeni Zakona o krivičnom postupku koji je preuzet kao republički zakon za vrijeme neposredne ratne opasnosti ili za vrijeme ratnog stanja¹¹⁷, a zatim i o usvajanju Zakona o potvrđivanju uredbi sa zakonskom snagom¹¹⁸ i Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o primjeni Zakona o krivičnom postupku.¹¹⁹

Druga etapa predstavlja donošenje novog krivičnog zakonodavstva.¹²⁰ Donešen je prvi Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, koji je stupio na snagu 28. novembra 1998. godine,¹²¹ i poslije toga promjene koje su nastupile u okviru dopunskih izvora krivičnog procesnog prava.¹²² Prvim Zakonom o krivičnom postupku FBiH znatno je poboljšan položaj oštećenog u krivičnom postupku. Ovim zakonom, kao stranke u krivičnom postupku, određeni su tužilac i okrivljeni (čl. 139. ZKP FBiH).¹²³ Pod tužiocem se podrazumijeva nadležni tužilac (za krivična djela koja se gone ex officio), privatni tužilac (za djela koja se gone po privatnoj tužbi) i oštećeni kao tužilac (kod krivičnih djela koja se gone po službenoj dužnosti kad nadležni tužilac ne preduzme ili ne produži gonjenje, a oštećeni prihvatiti gonjenje). Oštećeni, kao tužilac, je podrazumijevao pravo oštećenom da nastavi ili pokrene krivično gonjenje u slučaju odustanka javnog tužioca od gonjenja ili uopće nepokretanje postupka smatrajući da postoje razlozi koji isključuju krivično gonjenje. Nesumnjivo je da je društveni interes da se goni za krivična djela kad god postoje za to stvarni razlozi i zakonski uslovi, ali osim interesa zajednice postoji i interes onih građana koji su pogođeni krivičnim djelom. Za razliku od drugih zakonodavstava

¹¹⁵ „Službeni list RBiH“, br. 6/1992.

¹¹⁶ „Službeni list RBiH“, br. 9/1992.

¹¹⁷ „Službeni list RBiH“, br. 9/1992.

¹¹⁸ „Službeni list RBiH“, br. 13/1994.

¹¹⁹ „Službeni list RBiH“, br. 33/1995.

¹²⁰ U Federaciji Bosne i Hercegovine: Krivičnog zakona, Zakona o krivičnom postupku i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, koji su stupili na snagu 1998. godine, u Republici Srpskoj ograničene izmjene i dopune krivičnog zakonodavstva bivše Jugoslavije tokom 1997. godine, te donošenje Krivičnog zakona i Zakona o krivičnom postupku BD BiH tokom 2000. godine.

¹²¹ „Službene novine Federacije BiH“, br. 43/98.

¹²² „Službene novine Federacije BiH“, br. 23/99.

¹²³ *ibid.*

koji su vezali pravo oštećenog da se pojavi kao supsidijarni tužilac samo uz građanskopravna potraživanja, ovaj zakon je postavio šire ustanovu oštećenog kao tužioca, polazeći od toga da građanin koji je pogođen krivičnim djelom ima pravni interes da se učinilac goni i kazni i onda kad za njega nije nastupila nikakva šteta čiju bi naknadu mogao tražiti.¹²⁴

Treća etapa razvoja predstavlja ne samo razvoj krivičnoprocesnog zakonodavstva, već i razvoj krivičnog pravosuđa.¹²⁵ Sa aspekta krivičnog procesnog prava, treću etapu predstavlja donošenje Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine 2003. godine.¹²⁶ Ovaj zakon predstavljao je ujedno i jednu od osnovnih reformi pravnog sistema u Bosni i Hercegovini. Zakon je prilagođen potrebama i zahtjevima novog vremena i zbog toga je prekinuo neke od važnih veza sa do sada važećim zakonima, u prvom redu tako što se oslobodio ideološkog naslijeđa i što je svoje odredbe o pravima pojedinih učesnika krivičnog postupka, naročito optuženog i njegovog branioca, usaglasio sa međunarodnim pravnim standardima koji su u ovoj pravnoj oblasti utvrđeni najvažnijim međunarodnim pravnim aktima, posebno Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ovaj zakon je predstavljao jednu radikalnu reformu u evoluciji krivičnog procesnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini.

ZAKLJUČAK

Položaj oštećenog u krivičnom postupku, kroz historiju, sa razlogom je zauzimaao vrlo značajno mjesto, jer je oštećeni taj koji je najvećim dijelom zainteresovan za krivični postupak i čija su prava krivičnim djelom direktno povrijeđena. U prvom obliku, u ranoj fazi razvoja rimske države pater familias je bio zadužen za suzbijanje krivičnih djela za zločine počinjene u krugu obitelji ili gensa. U ovom obliku reakcije na kriminalitet ne možemo govoriti o nekom posebnom obliku položaja oštećenog, jer u okviru ovog perioda nije ni postojao određen oblik krivičnog postupka. U okviru vladavine privatnog krivičnog prava, oštećeni dobiva jedan poseban položaj, jer je samo oštećeni imao pravo tražiti kažnjavanje i šteta se plaćala samo u korist oštećenog. Vladavina javnog krivičnog prava donosi krivični postupak u njegovom pravom smislu. On je obuhvatao javne delikte,

---

¹²⁴ Na primjer, krivično djelo je ostalo u pokušaju ili je kod krivičnog djela krađe, ukradena stvar vraćena vlasniku ili je djelo takve prirode da iz njega nije proizašla nikakva materijalna šteta (krivična djela povrede tajnosti pisma, povrede stana itd.). Nema sumnje da i u navedenim primjerima oštećeni građanin ima pravni interes da se učinilac goni i kazni.

¹²⁵ Donošenje Zakona o Sudu BiH 2000. godine, zatim osnivanje i Tužilaštvo BiH u augustu 2002. godine

¹²⁶ „Službeni glasnik BiH“, broj 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09.

koji je u početku vođen po službenoj dužnosti, a nakon toga postupak je mogao pokrenuti i svaki rimski građanin. Ovakav oblik postupka najbolje je bio predstavljen kroz *cognitio extra ordinem* koji se javlja u razdoblju carstva i koji predstavlja najbolji oblik krivičnog postupka u rimskom pravu. Ovaj postupak bio je determiniran prvenstveno ustavno-političkim faktorima, preobrazbom principata s njegovom prividno republikanskom strukturom u dominat, odnosno u apsolutnu monarhiju orijentalnog tipa. S tim da ovaj tip postupka možemo posmatrati kroz razdoblje principata i razdoblje dominata. U razdoblju principata osnovno obilježje *cognitio extra ordinem* odnosio se na afirmaciju inkvizitorskog tipa krivičnog postupka, gdje je krivično gonjenje vođeno po službenoj dužnosti, na osnovu prijave o okolnostima izvršenja krivičnog djela (*notitia criminis*). Ovakva uloga oštećenog u ovom postupku izražavala se kroz prijavljivanje okolnosti o izvršenom krivičnom djelu (*notitia criminis*). U razdoblju dominata dolazi do potpune primjene inkvizicione maksime, a primjena pojma *acusatio* našla je mjesto u ponekoj carskoj konstituciji gdje je oštećenom kao zainteresovanoj osobi pripadalo pravo na privatnu optužbu za određenu vrstu krivičnih djela kao što je preljuba i sl. Mnogi instrumenti savremenog krivičnog postupka svoje temelje nalaze upravo u rimskom pravu, posebno u onim segmentima koji nadilaze pravni i politički poredak onog vremena, a pomažu zaštititi univerzalnih pravnih dobara.

HISTORICAL OVERVIEW OF THE POSITION OF THE INJURED PERSON IN CRIMINAL PROCEDURE

SUMMARY

The position of the injured person in the criminal law, in the past; had been going through several phases and varied according to the form of the criminal procedure that existed in the past. It began with the oldest form in the Roman State – pater familias was the head of the family and, as such, spokesman of it, following was the rule of private law and after that the rule of public criminal law. Development of the Roman criminal procedural law, which had its preliminary phase of accusatory model in the period of the late Republic, and later the inquisitorial model in the period of the Empire, enabled laying the foundation for contemporary instruments of the position of the injured person in the criminal procedure, as well as the complete contemporary criminal procedure. The position of the injured person in the criminal procedure of ex Yugoslavia can be viewed through period until the first unification and after the first unification. Creating the Kingdom SHS in 1918 did not lead to the unification of the criminal law, that is, uniform criminal legislation was not established for the new state. Until 1929, in certain areas existed particular interests and, therefore, criminal law which was in force until unification occurred.

Key words: injured person, criminal procedure, plaintiff, subsidiary prosecutor